

JULGRANENS

25 PENNIS BIBLIOTEK

HÄFT. 3.

FÖRLAGSAKTIE-
BOLAGET HELIOS

Huru bondgossen blef konstnär.

Isagorna talas det ofta om en gosse, som med friskt mod och käck håg drar ut i världen för att söka lyckan. På färden har han att kämpa mot många hinder och öfvervinna många svårigheter, men sist och slutligen går honom dock allt väl i händer; det han söker, det finner han och kommer slutligen hemtågande med lyckans håfvor, därför att han varit hurtig och rask samt oförfärad, trofast och utan tvekan vågat gå framåt mot ett stort mål.

I lifvet ser man också ibland att några människor ända från barndomen med brinnande håg längta efter och drömma om en stor framtidsgörning. Alla deras tankar riktas mot ett stort, högt mål. När sådana barn växa upp, händer det att de bli ledare och föregångsmän bland sitt folk. I deras spår följa sedan många andra. Om de dö unga, få de andra senare fortsätta, det de förra börjat. Men dessa första, som visade vägen, de som fyllde af hänförelse och ungt

mod först vågade gå ut och bryta sig fram genom mödorna och svårigheterna, de äro föregångsmännen. Deras namn skall man minnas och deras minne skall vördas af deras folk till sena tider.

Nu skall du få höra historien om en sådan föregångsman bland vårt folk.

K. E. Jansson.

På fasta Åland i Finström socken finnes en gammal, vacker gråstenskyrka. Den är Ålands äldsta kyrka, många hundra år gammal och står omgifven af höga, lummiga träd. Invid kyrkan ligger, såsom på landet är vanligt, den lilla begravningsplatsen. På en af grafvarna där står en sten af slipad grågranit med inskriften K. E. Jansson och under namnet bilden af en målar-

palett med penslar. Den stenen har blifvit rest till minne af en ung konstnär, som först, såsom ingen före honom gjort det, „målade bilder af vårt folks lif“.

Vida omkring kyrkan på det bördiga slättlandet lysa rödmålade bondgårdar i solskenet. En af dessa gårdar på den vackra soliga slätten heter Pålsböle. Där i det röda huset med vindskammarfönstret på gafvelsidan föddes den 7 juli 1846 en gosse, som i kyrkan döptes till Karl Emanuel. Han var det andra barnet i ordningen till gårdens ägare Jan Jansson och hans hustru Anna Stina Carlsdotter.

Lille Karl växte upp till en frisk och rask bondpojke. Flink var han nog, när det gällde att läsa i bok och skrifva, men sådana arbeten och göromål som bondbarnen på landet tidigt bruka taga del i dem hade han föga håg eller fallenhet för. Han gick med sina egna tankar och hade sitt hufvud för sig. All hans längtan stod till att få lära sig teckna och måla och med tiden blifva en stor konstnär.

I byn fanns en gammal kvinna, som lärde barnen läsa abcboken och katekesen. Hon hade en son, som var målargesäll och målade böndernas stolar, bord, kärror och andra redskap. Ibland hände det att målargesällen, som hette Kellgren, tog lilla Karl med, när han färdades omkring i socknen för att måla, och lät gossen hjälpa till att stryka färgen på bänkar och bord. Det var roliga färder, tyckte gossen, men allra roligast var det att höra Kellgren, som var hemma från Sverige, berätta om stora, underbara taflor och väggmålningar, som funnos i Stockholm.

En gång förde en skutskeppare hem med sig från Stockholm en liten färglåda till Karl. Då blef gossen lycklig, må ni tro, och målade af alla krafter brokiga bilder, som sedan fingo hänga på väggarna i stugorna i närheten af hans hem.

Slutligen fick han själf en gång segla med en vedskuta öfver till Stockholm. Han hade så länge tiggat och bedt sina föräldrar om lof att resa och se de stora målningarna Kellgren talat om, tills föräldrarna slutligen gåfvo sitt samtycke till färden. När han trädde in i Storkyrkan i Stockholm och såg de stora takmålningarna, kunde han knappast tro att de voro utförda af människohand, så öfvermåttan underbara och praktfulla fann han dem. Efter den färden längtade gossen ännu mera än någonsin förut att själf lära sig måla taflor.

Slutet på den glada härliga stockholmsresan blef dock litet bedröfligt för Karl. Han kom hem med en ny, grann väst, som han köpt i Stockholm och själf var mäktigt stolt öfver. Men hans mor var af annan mening. När hon fick se den granna västen, vankades det banor. Karl hade låtit narra sig af den granna färgen; tyget var alldeles odugligt; det gick aldrig bra här i världen, ifall man bara fäste sig vid en grann yta, sade modern.

Sedan gossen en tid gått i skola i Godby, bestämde hans far att han skulle lära sig ett handverk, ty till jordbrukare dugde han då rakt icke. Han hade icke den minsta lust för arbetet på åker och äng, och i synnerhet visade han den största motvilja för att sköta eller köra hästar. Fadern satte honom därför i skomakarlära. Men skomakarmästaren skakade på hufvudet och tyckte, att det icke var mycket bevändt med den nya lärgossens arbete.

Då hände det en dag, att den gamle kyrkoherden i Finströms prästgård, doktor F. v. Knorring, fick se några af gossens teckningar. Den gamle kyrkoherden var en högt bildad man. Allt som gällde studier, arbete och förkofran hade i honom en varm gynnare och vän. Han gick nu till Pålsböle och föreslog, att bonden

Jansson skulle låta sin son studera teckning och målning. Ty de små teckningarna, som Karl utfört på egen hand, visade att det fanns konstnärsgry i pojken, trodde kyrkoherden.

Men bonden Jansson var en eftertänksam man. — Konstnärstudierne voro både långa och dyra, invände han . . . Icke kunde han kosta så mycket pengar på ett af sina barn, han hade ju flere andra, som också måste hjälpas fram i lifvet. Nej, det kunde icke blifva någont af med konstnärstudierne, svarade han.

Den gamla kyrkoherden ville emellertid icke uppgifva sin plan. Ty han var öfvertygad om, att den som får egna sig åt det arbete, han mest älskar och har största lust för, blir en lycklig och nyttig människa i samhället. Men kyrkoherden visste också, att konstnärsvärdet var både långt, mödosamt och osäkert och att det isynnerhet här i landet på den tiden var svårt att blifva konstnär.

Här hade då ännu icke såsom i större och rikare länder funnits stora målare och bildhuggare, som gått förut och visat vägen. Den som här skulle framställa bilder af vårt folks lif, fick börja från början och själf bryta sig väg. Och det trodde kyrkoherden, att Karl Jansson skulle kunna. Han trodde att gossen, som gick och längtade att blifva målare, kunde öfvervinna svårigheterna och blifva en föregångsman till gagn och heder för sitt fosterland.

I Helsingfors hade vid midten af 1800-talet bildats en förening, som tagit till uppgift att uppmuntra och understöda målar- och bildhuggarkonsten här i landet. Denna förening kallade sig Finska konstföreningen, och de ledande männen i den voro F. Cygnæus och Z. Topelius. Till denna förening sände kyrkoherden Karl Janssons små teckningar och målningar. Och efter en tid kom svaret, att gossen på grund af de insända

Klöver-äss.

profven blifvit antagen till elev vid Konstföreningens ritsskola i Åbo.

Det blef ett glädjebudskap!

Nu gällde det bara för gossen att komma öfver från Åland till Åbo. Öfver måste och skulle han så fort som möjligt, för att strax få börja arbetet.

Fastlagstiden 1860 var det smällkallt. Hafvet hade frusit, så att isen bar både häst och släde och man öfver den kunde färdas till fastlandet. När då några forkarlar rustade sig att resa till Åbo, passade Karl Jansson på att följa med dem.

Men gruffligt ondt fick han slita på den färden. Hans kläder voro tunna, och mycket hade han heller icke att kläda på sig till skydd mot den bistra kölden och isande vinden. När han kom fram till Åbo, var han genomfusen och eländig.

I Åbo skyndade han emellertid strax till hofmålar Ekman; som skulle bli hans lärare. Litet häpen blef visst Ekman att se den stackars frusna bondpojken

komma liksom fallen från skyarna, men han var en godhjärtad man och hjälpte Karl snart på trafven. Och när gossen fick börja teckna, voro sorg och mödor snart förgättna.

Sedan han under någon tid lärt sig allt det han kunde lära i Åbo, studerade han flere år i Konstakademien i Stockholm och slutligen i staden Düsseldorf i Tyskland.

Ju skickligare han lärde sig föra sitt ritstift och sin pensel, desto klarare fick han också för sig, att han ville använda dessa till att måla bilder ur det åländska folkets lif. Ur det folket hade han ju själf utgått, bland det hade han vuxit upp, det kände han, och det älskade han. Om somrarna vistades han hemma på Åland och reste ofta omkring där för att blifva riktigt förtrogen med folkets lif, seder och bruk. Han for ut till öarna, till Seglinge, Kumlinge och den egendomliga ödsliga ön Kökar, som ligger ensam långt ute i hafvet med en befolkning, uteslutande bestående af fiskare och sjömän.

Under dessa färder samlade han gamla vackra folkdräkter, som folket på Åland likasom annorstädes på landet småningom upphört att bära. I stugorna tecknade han af gamla sotiga spisar, bord, bänkar och husgeråd, allt precis sådant han såg det i verkligheten för sig. Och gubbar och gummor, gossar och flickor måste sitta modell för honom. På detta vis lärde han sig noggrant känna, det han sedan ville framställa i sina taflor, så sant och verkligt att hans folk med glädje i dem skulle känna igen sitt eget lif och världen långt utanför Ålands klippor och skär lära känna dess raska hurtiga folk, som Karl Jansson älskade såsom vi älska vårt folk och vår hembygd mera än något annat på jorden.

En gång när han åter varit hemma på Åland och

med en ålandsskuta ånyo seglade öfver till Stockholm, hände det, att skutan för vindstilla under hela tre veckor icke kunde komma ur en fläck. Tidsödande, tråkigt och förargligt var det naturligtvis att ligga där och vänta på väder och vind. Men den oturen blef orsak till Janssons första stora framgång som konstnär. Han såg sjömännen, som ingenting hade att göra så länge skutan låg för ankar, fördrifva tiden med kortspel. Medan de spelade, passade han på att teckna af dem. Och med ledning af dessa teckningar målade han, sedan den tafla han kallat *Klöfver-äss eller Kortspelare i en åländsk kajuta*; som först gjorde honom känd och berömd och som nu förvaras såsom en af de värdefullaste taflorna i Konstföreningens galleri i Helsingfors.

Där synes till höger i taflan en gammal sjöman, som djupsinnigt skådar ned i sina kort, medan en yngre man med knipslug min spelar ut till honom sitt klöfver-äss. En tredje man med sydväst på hufvudet betraktar deras spel och en skeppsgosse, som sitter på en rödmålad kista, sticker nyfiket fram sin näsa — han skulle förfärligt gärna vara med i spelet, det syns på näsan. På golfvet sofver den brun- och- hvita hunden, i taket hänga hålblödsbakorna, trädde på ett snöre, på väggen hänga oljerockar och sjömanskläder, och i en vrå står den sotiga spiseln — allt precis som det i verkligheten ser ut i en åländsk kajuta.

När taflan sändes först till en utställning i Helsingfors och sedan till stora utställningar i olika länder, väckte den uppseende och beundran och belönades med flere medaljer och pris. Det största uppseendet och de gladaste förhoppningarna väkte den naturligtvis här hemma. Ty de präktiga sjömansgestalterna på taflan vittnade ju om att nu ägde vi en konstnär, som skulle kunna måla vårt folk, sådant det lefde på våra kuster och skär, i helg och söcken, ute och hemma.

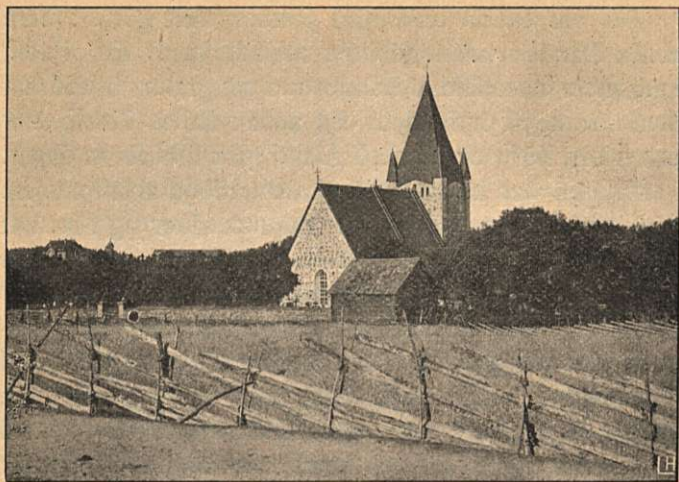
Det var också hvad Karl Jansson ville göra. Flere andra åländska allmogebilder målade han. En af dem framställer en åländsk bonnbrud i sin granna brudräkt med krona på hufvudet. En annan kallas *Talmannen* och visar, huru ett frieri på Åland gick till i forna dagar.

Friaren har kommit till gården, åtföljd af talmannen. Själ f träder friaren dock icke in, utan sätter sig i farstun med en stor blomkvast i handen. Man kan på taflan genom den halföppna farstudörren se honom sitta där ute och vänta. Men talmannen, som är socknens klockare, han har gått in. Där står han midt i stugan klädd i sin gammaldags dräkt med höga kragar, knäbyxor, strumpor och skor med stora spännen, och ordar med flytande tunga vidt och bredt om friarens förtjänster och allt hvad han äger i löst och fast. Under tiden står den unga flickan och tummar förlägen om sitt förkläde, medan hennes föräldrar allvarsamma sitta och öfverväga talmannens förslag.

Ännu bättre är en annan tafla, som Jansson målade något senare och som han kallade *Slant i håfven*.

Det är söndag, och folket är i kyrkan. Troligtvis är det en del af Finströms gamla kyrka, målaren låter oss se i denna tafla. Där går den åldriga kyrkväktaren enligt gammalt bruk omkring med håfven, i hvilken han samlar in slantar till socknens fattiga. När han kommit till närheten af den stora ingångsdörren, stiger en liten gosse fram och sträcker upp handen för att också lägga sin slant i håfven. Litet blyg är han, det märks af att han för säkerhets skull håller i mors förkläde. Men han kan vara lugn. Mor står bredvid honom med psalmbok och näsduk i hand, klädd i söndagsklädning och sin gammaldags vackra bindmössa på hufvudet. Och strax bakom ses stora syster också i söndagsdräkt.

Om denna vackra tafla finns ännu att förtälja, att

Finströms kyrka.

den köptes af Johan Ludvig Runeberg. Under de många långa år skalden låg sjuk och icke kunde komma ut bland det folk, han så härligt besjungit och så högt älskat, blef Janssons folklifsbild *En slant i håfven* den sjuke skaldens glädje och ögonfägnad. Det gör den taflan än mera minnesvärd för oss. Nu förvaras den i Runebergs hem i Borgå.

Det erkännande och beröm Jansson fick för sina taflor, gjorde honom icke öfvermodig eller egenkär. Tvärtom erkände han ödmjukt i de bref, han skref till sina vänner, att många fel funnos i hans verk och att han ännu bara stod vid början af det arbete, han hoppades kunna utföra i lifvet.

Men hans tid blef icke lång. En obotlig sjukdom tvang honom att afbryta sitt arbete. Förgäfves sökte han bot nere i sydliga länder. Han återvände dödsjuk och dog hemma på Åland 1874 vid ännu icke fyllda 28 års ålder. Hans död var en stor förlust för hans folk och hans land.

Efter Karl Jansson ha flere andra konstnärer hos oss målat bilder ur folkets lif. I våra dagar målar man annorlunda, än den tiden Jansson lärde sig måla i Düsseldorf, ty under olika tider har man i konsten uttryckt sig på olika sätt.

Men ett konstverks värde bestämmes icke blott af sättet, på hvilket det är gjordt. Det som skänker ett konstverk lif genom tiderna, är den sanning, kraft och naturtrohet, som finnes i framställningen, den själfständighet, med hvilken konstnären uppfattat lifvet, och främst af allt den hängifvenhet och kärlek, han haft till sin uppgift.

Djup kärlek till sitt folk och stor kännedom om dess lif ägde Jansson, och därför skola de taflor han under sitt korta lif utförde, alltid af oss skattas högt och förblifva betydelsefulla för oss. Ett vittnesbörd om huru han vördade och älskade äfven sitt fädernehem är de porträtt, han vid nitton års ålder målade af sig själf och spikade upp på väggen i hemmet. Så länge Pålsböle var i hans släkts ägo, skulle hans bild hänga där bestämde han.

Den hänger där ännu i dag som ett dyrbart minne. Och hans stora hem, fäderneslandet, minnes med kärlek och stolthet bondgossen från Åland, som trofast sträf-vade mot ett högt mål och bröt en väg för målarkonsten i vårt land.

Helena Westermarck.

Lasse Lyckobarn och Pelle prins.

I.

Lasse Lyckobarn föddes i Sagolandet. Där lefde han och bodde och lefver väl och bor ännu, ty i Sagolandet kan man lefva huru länge som helst. Ingen visste hvarifrån han hade kommit.

Han hittades en söndagsmorgon af klockarfar, som kom för att öppna kyrkdörren. Där låg pojken i en korg på själfva kyrktrappan. Klockarfar höll på att falla och sitta af pur förvåning, men fick slutligen klart för sig att där kunde barnet ej blifva liggande till förargelse för kyrkfolket. Han fattade ett raskt beslut och förde sitt fynd till klockargården. Nu var det klockarmors tur att blifva förvånad. Efter mycket fundrande beslöts det att pysen skulle stanna i gamla mors vård, tills gudstjänsten var förbi. Sedan skulle man fråga om någon af kyrkobesökarna ville taga sig an hittebarnet, ty behålla det ville inte klockarmor.

Så skedde. Efter gudstjänstens slut blef det stor folkvandring till klockargården. Alla ville se hittebarnet och vara med om att afgöra dess öde. Lasse synades noga och fälte nog att ses på. Han hade stora, klarblå ögon, silkeslent, ljust hår och en mun, som skrattade och log. I korgen fann man ett kort med följande inskrift: „Stackars litet hittebarn, uppå lifvets haf ett flarn, heter Lasse Lyckobarn“. Klockaren läste upp det. Gubbarna och gummorna skakade sina hufvuden och menade att med det barnet stod det inte rätt till, där vår trolldom med i spelet. Lyckobarn! Har man hört på maken! Kaffekopparna slamrade, tungorna slabbrade, alla hade mycket att säga, men ingen hade lust att förbarma sig öfver lyckobarnet.

Då kom där en gammal gumma linkande och steg in objuden. Det var Kvast-Maja. Hon bodde djupt inne i skogen i en liten koja, lifnärde sig med att laga kvastar och visplar och förtjänade då och då en slant genom att gnida bort folks krämpor. Då Kvast-Maja fick höra att ingen ville taga det värnlösa barnet, gick hon fram, tog det i sina armar, talade och sade: — „Jag tar honom, jag“.

Gubbarna och gummorna sågo ytterst förvånade ut. Hvad! Skulle Kvast-Maja, den fattigaste af dem allesamman, taga hittebarnet, då ingen af dem ville göra det. Det var djärft — nästan oförskämdt. De tego alla en god stund.

— „Jag skulle nog gärna behålla pojken, efter han kom i min väg“, tog klockaren slutligen litet osäkert till ordet, — „om bara mor“ — — —. Men nu fick klockarmor mål i munnen.

— „Kvast-Maja begår en galenskap“, sade hon, „men efter hon så vill, så tag honom genast, kära madam, så slippa vi allt vidare bråk — och lycka till med sitt lyckobarn!“

Därmed var saken afgjord. Klockarmor ansågs ha största rättigheten att afgöra pysens öde; ingen vågade motsäga henne, allra minst hennes gubbe.

— „Tack“, sade Kvast-Maja, gjorde en knix och linkade ut med sin skatt.

Då hon kom hem, ställde hon till storstädning midt på söndagen. Hon hade nog alltid snyggt hos sig, men nu skulle det blifva riktigt fint, då hon fick så rart främmande. Korgen med Lasse ställde hon under de höga granarna, där ljungblommorna stodo i ring. Där låg han tyst och nöjd med stora ögon och tänkte på ingenting.

Men i skogen blef det lif och rörelse. Det susade och prasslade och flaxade omkring korgen med barnet.

— „Har ni sett hvad vi fått?“ hviskade ljungblommorna till lingonriset, — „ett hittebarn, ett söndagsbarn!“ — „Har ni sett? har ni hört?“ gick det som en löpeld från tufva till tufva, från topp till topp ända bort till furumon, där de blekröda lineaklockorna stodo, och de ringde ut nyheten till berget, där tomtarna sutto och hamrade guld.

— „Han är min“, sade granen och bredde sina yfviga grenar öfver barnet.

— „Vår är han, vår!“ nickade blommorna, kvittrade fåglarna, sjöng och susade det rundtomkring.

— „Vi hålla honom tillsammans“, sade granen — „och nu skola vi alla gifva honom faddergåfvor“. Det voro alla med om.

— „Hej! Var fri och glad som jag, och tag i med friska tag!“ sjöng vinden.

— „Frukta icke stormens hot, stå med kraft det onda mot“, susade granen.

— „Sörj ej och grubbla, förtrösta och sjung, så blir ej någon börda dig tung“, kvittrade bofinken.

— „Ingen sorg och ingen nöd, Gud nog gifver dagligt bröd“, hviskade blommorna.

— „Se uppåt, om vilse du går, Gud visar dig väg, om du följer hans spår“, sjöng svalan.

— „Bed och arbeta, arbeta och bed, så blir du själf din lyckas smed“, så surrade bina, så sjöng och susade det rundt omkring.

— „Guld ära och makt“, ropade tomtarna, som suttit i berget och nu kommo springande med andan i halsen.

— „Behöfs inte! Han har redan fått det som är bättre“, ljödo tusen röster. „Han behöfver ej guld“.

Lasse sade ingenting, man kunde tro att han ej förstod något af det som försiggick omkring honom, men så var ej fallet. Småbarn, som nyss kommit från himmelen, förstå mycket, som stora barn och fullvuxna människor ej ha en aning om. Så var det också med Lasse. Han förstod alltsammans och log och jublade öfver gåfvorna han fått.

Nu kom mor Maja ock tog sitt hittebarn in i stugan, bäddade åt honom ock sjöng honom till sömns med sina vackraste visor, sedan läste hon sin aftonbön och somnade godt på sin goda gärning. Snart sof också hela skogen, och allt blef tyst. Blott tomtarna sutto och hamrade guld i berget.

Det såg verkligen ut som hade Lasse Lyckobarn fört lyckan med sig till Kvast-Maja. Där rådde aldrig någon nöd. Tvärtom räckte allting bättre till än förut. Lasse växte och frodades och kunde snart hjälpa Maja med att samla bränsle och plocka bär, och en vacker dag kunde han också laga kvastar och visplar. I skolan gick det bra för honom. Bäst lärde han sig läxorna, då han satt under den höga granen utanför stugan. Det var som hade bin och humlor surrat tabulan in i hans hufvud och vinden hviskat utanläxan i hans öra. Svar på tal hade han alltid, och han sjöng och var glad från morgon till kväll. Byns pojkar retade

honom nog ibland med att kalla honom Lasse „Lyckokvast,“ men det bekom slätt icke vår Lasse. Men sade någon ett ondt ord om Maja, så kommo hans näfvar fram, och han hade duktiga näfvar.

En vacker vårafton, då Lasse kom hem från skogen med en knippa ris, fann han Maja liggande i sängen och vispelstjälkarna orörda på bordet. Det var ovanligt.

— „Kom hit Lasse“, sade mor Maja. Då Lasse kom fram till henne, såg hon länge på honom, hon likasom mätte honom från hufvudet till de bara fötterna.

— „Lasse“, sade hon slutligen, — „du har nu gått igenom folkskolan och är stora gossen. Du måste lära dig ett ordentligt karlarbete. Inte kan du hela lifvet binda kvastar, det har du hvarken gagn eller ära af“.

— „Att hjälpa och tjäna Maja-mor är för Lasse ära stor“, svarade vår Lasse.

— „Må så vara“, sade Maja, — „snäll har du alltid varit. Men det kan hända att jag inte mera länge behöfver din hjälp. Jag är gammal. Mina krafter aftaga och andan liksom tryter, det har jag länge känt, och i dag har Gud kallat mig. Jag vet att jag inte har långt kvar“.

Nu först märkte Lasse huru blek och förändrad mor Maja var. — „Kan du inte gnida bort ditt onda?“ frågade han oroligt.

— „Döden kan inte gnidas bort, gossen min“, sade Maja mildt, — „när Gud kallar, måste man gå — och jag går gärna. Jag har haft min tid, min sorg och min fröjd; du har varit min fröjd, Lasse. Men innan jag går, vill jag sörja för din framtid. Hör på, jag har en bror som bor västerut, Måns skomakare. Han tar dig nog gärna i lära, om du går till honom och hälsar från mig. Han är skicklig i yrket och har lagat tofflor åt själfvaste kungen. Kanske får du en dag samma ära. Hvad tycker du om det?“

— „Vill ej gå från Maja mor, stannar här tills jag blir stor“, sade Lasse med tårar i ögonen.

— „Du kommer ej att gå från Maja, det blir nog jag, som går från dig. Jag vill veta hvart du tar vägen efter min död, Lasse. Vill du gå till bror min och bli skomakare?“

— „Allt arbete är lika godt. Du får bestämma Lasses lott“, sade gossen, men han såg ej alls glad ut.

— „Det är bra. Jag bestämmer att du går till Måns skomakare. Vägen är lång, men du hittar nog fram, dum är du inte. Du går först genom storskogen och sedan längs furuåsen tills du kommer till kvarnen. Mjölmarkeringen är ilsken och snål, men hon är mig skyldig 50 penni för knölen jag gned bort från hennes arm, hon kan ge dig middag för dem. Gå sedan raka vägen ned till sjön! Hos Matts fiskare får du nattkvarter, och han ror dig nog öfver den stora fjärden. Sedan har du bara att gå förbi de kungliga jaktmarkerna, så kommer du till byn. Hvert barn kan där visa dig vägen till Måns. I kistlådan ligger en tvåmarksslant, den kan du få till respengar. Min psalmbok skall du taga med. I den ligger kortet med dina namn, det enda arvet efter dina föräldrar, bevara det väl! Förblif ärlig och sann, flitig och glad och glöm ej att läsa din aftonbön! Nu är jag trött och vill sofva. Gud välsigne dig, mitt lyckobarn!“ Mor Maja sjönk ned mot kudden och sof snart tungt.

Lasse stod en stund och såg på henne. „Hon sofver godt“, tänkte han, — „i morgon är hon kanske frisk“, och han somnade godt också han. Men då han vaknade på morgonen och fann att mor Maja inte hade stigit upp för att koka kaffet, tog han sakta på hennes hand. Den var stel och kall som is. Mor Maja var död.

II.

Begrafningen var förbi. Lasse hade planterat en vild rosenbuske på kullen, där man bäddat ned mor Maja, och vandrade en vacker morgon ut i vida världen för att söka rätt på Måns skomakare. Sina få klädesplagg och mor Majas psalmbok hade han i ett knyte, tvåmarksslanten i fickan jämte några smörgåsar och en duktig påk i handen. Han gick genom byn och förbi prästgårdsägorna, det var kända vägar, men när han kom in i storskogen, stannade han villrådig. Där voro många stigar, hvilken skulle han välja? Han såg till höger och vänster. „Se uppåt, se uppåt om vilse du går, Gud visar dig väg, om du följer hans spår“, rann det honom i hågen. Han höjde sin blick mot himmelen och se — där kom en svala flygande. „Kvivitt“ kvittrade hon och snuddade nästan vid hans hufvud. Lasse tyckte det lät som „kom hit,“ han följde den väg svalan flög och kom efter en stund till furuåsen, som mor hade talat om. Nu visste han, att han var på rätta vägen, åt en smörgås och fortsatte därpå sin vandring. Åsen var lång, men slutligen kom han till kvarnen. Mjölarmadamen satt utanför dörren och kardade ull. Hon hade lång näsa, hvassa ögon och såg barsk ut.

— „God middag“, sade Lasse och steg fram med mössan i handen.

— „Hm!“ Gumman synade honom och knytet. — „Hvarifrån kommer du? Hvad vill du?“ snäste hon.

— „Jag kommer från Kvast-Maja och vill gärna ha middag, om jag kan få“, svarade Lasse frimodigt.

„Jaså? Du är Kvast-Majas fosterpojke, och till tack för att hon förbarmat sig öfver dig, din bortbyting, springer du omkring och tigger“.

— „Jag tigger icke“, sade Lasse saktmodigt, — „jag

kan betala, jag har två mark i fickan, men mor Maja sade att du är henne skyldig 50 penni för knölen hon gned bort, för dem skulle jag få middag, sade hon“.

— „Har du två mark i fickan? Då har du nog stulit dem. Tag genast hit slanten, så ger jag den åt Maja, när hon kommer och gnider mig“, röt den ilskena gumman.

— „Mor Maja är död“, sade Lasse med skälfvande röst. „Jag har aldrig stulit. Maja gaf mig slanten till respenningar, jag skall västerut till hennes bror“.

— „Är Kvast-Maja död!“ skrek mjölnarkaringen och tappade sina kardor. — „Hvem i alla tider skall då gnida bort min knöl, som igen har börjat växa! Och du skulle få mat för den 50-pennin jag är henne skyldig. Nej pass! Lefver hon, så kan hon komma och söka den själf, är hon död, så har hon ingen talan. Bort med dig, din olycksfågel!“

Lasse lät ej säga sig detta två gånger, han skyndade bort så fort han kunde. Det var hans första misräkning. Den förlorade middagen grämde honom inte så mycket, men att blifva kallad tjuf! Han tänkte dock inte länge på detta. „Hej! var fri och glad, som jag, och tag i med friska tag!“ sjöng vinden och Lasse gick sjungande framåt. Det gick nedför backe långs åsen, men huru raskt han än gick, blef det afton innan han såg vatten glimma mellan träden, och då han nådde stranden var det redan natt. Han fick syn på en koja. „Det är visst Matts fiskares stuga“, tänkte Lasse, gick fram och knackade på.

— „Hvem där?“ hördes en skroflig stämma svara.

— „Lasse Lyckobarn, som ber att få nattkvarter“.

— „Lyckobarn! kom in! Vi hålla just på att spela om lyckan. Kanske har du den med dig“.

Lasse steg in och såg sig förvånad omkring. Fyra ruskiga karlar sutto och spelade kort vid ett smutsigt bord, där glas och flaskor stodo radade.

— „Bor inte Matts här?“ frågade Lasse, som hade stannat vid dörren.

— „Matts är död“, svarade en af gubbarna, „nu bor jag här. Kom och sitt bredvid mig, Lyckobarn, så lyckas jag kanske vinna.“

— „Jag har gått lång väg och är hungrig och trött“, sade Lasse lågmäldt, — „kan jag få en bit bröd och ligga här i natt? Jag skall betala. Jag har två mark i fickan“.

— „Två mark i fickan! Hit med slanten! Den skola vi spela om. Kom med, så kan du vinna tio mark“.

— „Jag kan inte spela och vill inte spela“, sade Lasse mycket bestämdt. „Och ni skall inte heller spela. Bed och arbeta — arbeta och bed, så blir du själf din lyckas smed“. Lasse visste icke själf hvarifrån han fick orden.

— „Strunt i det! Tag hit slanten genast, annars går det dig illa!“ skreko de halfrusiga karlarna. De omringade honom och hade i ett nu tagit slanten af honom och slängt den på bordet.

— „Där ligger den! Skål, Lyckobarn! Se här ett godt glas brännvin. Drick, så får du roligt!“ En af dem steg fram med ett fullt glas i handen.

Men nu var Lasse rasande. „Stå med kraft det onda mot“, ljöd det i hans öra. Han höjde handen för att slå till glaset och — pang! där låg det i bitar. En vindil ryckte upp dörren — och han var i det fria, han visste knappt huru. Han sprang utan att tänka på hvart. När han slutligen vågade stanna, befann han sig inne i djupa skogen. Där var ödsligt och mörkt. Men Lasse var glad att ha sluppit de vilda karlarna, så glad att han glömde hungern och den förlorade slanten. Han lade sig på mossan under en hög gran, läste sin aftonbön och somnade.

Då han följande morgon slog upp sina ögon, föll hans blick på en ekorre, som satt i granen och knaprade på en grankott.

— „Du har mat, du“ tänkte Lasse, — „kanske får jag också“. I detsamma föll kotten ned och se — den föll på en tufva, där de härligaste blåbär växte, och längre bort upptäckte Lasse de skönaste smultron.

— „Ingen sorg och ingen nöd, Gud nog gifver dagligt bröd“, sade Lasse gladt, plockade och åt; då han var mätt gjorde han en rifva och plockade också den full med bär. Sedan började han fundera hvartåt han skulle gå, för att komma till den stora fjärden, mor hade talat om, ty öfver den måste han. Han såg sig omkring och varseblef en liten bäck, som ringlade sig fram mellan snår och sten. — „Alla floder gå mot hafvet och alla bäckar gå mot sjön“, tänkte Lasse, följde bäckens lopp och kom ganska riktigt efter en stund till en stor sjö. Vid stranden låg en båt och i den satt en liten grå gubbe med en stor säck bredvid sig.

— „Vill du ro mig öfver sjön?“ frågade Lasse. — „Jag har ej pengar att betala dig, men du skall få bär-rifvan“.

— „Stig i båten“, sade gubben, — „men du får i stället bära min säck“.

— Det lofvade Lasse och båten sköts ut. Det blåste motvind, och sjön gick hög.

— „Gif mig årarna“, sade Lasse, „jag är stark, men du en gammal, trött gubbe“. — „Tack“ sade gubben, gaf Lasse årarna och satte sig på toften midt emot honom. Stormen tilltog, båten krängde och vaggade, och våg på våg bröt in öfver relingen. Men Lasse var inte rädd. — Frukta inte stormens hot, tänkte han, drog på och såg på gubben, och hvar gång han mötte gubbens lugna blick, liksom fördubblades hans ifver och

hans krafter. Omsider nåddes stranden, och de stego i land. Lasse var trött, men tog beslutsamt säcken på ryggen. Säcken var tung, vägen gick uppför backe och solen brände hett. — „Hååå“, tänkte Lasse, — „huru långt måste jag skall kånka den här säcken? Måne jag orkar med den dit den skall? Måne jag sedan hinner till Måns innan natten? — Nå, — sak samma“, tänkte han vidare — „jag måste hjälpa gubben stackare. Och för att ej gubben skulle märka huru trött Lasse var, stämde han upp en munter visa. Märkvärdigt nog, blef säcken med ens lättare. — „Aha“, tänkte Lasse; „Sörj ej och grubbla, arbeta och sjung“ — och han sjöng och traskade på utan att vidare bry sig om vägens längd och blef helt förvånad, då gubben stannade och sade:

— „Nu äro vi framme. Det var hit vi skulle. Se där ligger byn ock där borta Måns skomakares stuga“.

— „Men jag skulle ju gå förbi de kungliga jaktmarkerna?“

„Det gjorde du, medan du sjöng. Du har bra klarat skifvan Lasse. Lägg ned säcken“. Lasse gjorde så! — Men hvad! Den hade ju krymt ihop till en liten nätt påse.

— „Hvart har säcken tagit vägen?“ sade Lasse helt förlägen.

„Den har du sjungit bort“, förklarade gubben. „Det var svårigheternas tunga säck, och den krymper, då man bär den med godt mod; sist blir den en karamellpåse. Håll till godo och tack för hjälpen! Där har du slanten, som fyllbultarna togo af dig. Det var orättfånget gods, därför fingo de ej behålla den. Det var jag, som slog till glaset, då du lyfte handen, jag var det också, som öppnade dörren och hjälpte dig ut. Du skulle ej ha rådt med de grobianerna“. Han lade slanten i Lasses hand.

— „Tack“, sade Lasse, — — men gubben var redan borta. Lasse var ej synnerligt förvånad öfver allt detta ty sådant händer alla dagar i Sagolandet. Han stack slanten i fickan och en karamell i munnen, styrde sina steg till byn och fann snart Måns' stuga. Han steg in med hälsningar från mor Maja och blef väl mottagen. Måns var glad att få Lasse till lärling. Han var gammal och behöfde hjälp. Lasse lärde sig snart yrket och var flink i vändningarna. Glad var han, sålade, pliggade, klackade och sjöng hela dagen och sof godt om natten. Sin aftonbön glömde han aldrig.

III.

Inte långt från skomakarens stuga låg det kungliga slottet, och där bodde Pelle Prins med sin pappa, kungen. Hans mamma var död. Pelle Prins var af samma ålder som Lasse och liknade honom som ett bär; han hade också stora, klarblå ögon, ljust, silkeslent hår och runda kinder, men i alla andra afseenden var han Lasse fullkomligt olik. Han låg i förgylld säng, hade praktfulla kläder, kakor och karameller så mycket han ville ha, ett helt rum med de härligaste leksaker och bilderböcker och en massa hofherrar, som passade upp honom och kelade med honom; men ändå var han aldrig nöjd och glad utan ständigt trumpen och grälig. Saken var den, att han var lat, ty han behöfde aldrig göra annat än han ville och ville helst göra ingenting. Det var just därför han hade tråkigt. Men det förstod inte den stackars prinsen, utan blef latare för hvar dag. Slutligen ville han inte göra annat än ligga i sängen, äta och sofva. Kungen trodde att Pelle var sjuk; han lät kalla de förnämsta läkare och kirurger och lofvade en stor belöning åt den, som kunde bota Pelle. Det blef ett fasligt språng i de kungliga

trapporna, men ingen hittade rätta medlet att kurer Pelle Prins. Några tyckte visst att en risbastu skulle gjort godt, men det vågade ingen säga högt — allra minst ordinera. Risbastu åt en prins! Bevare oss väl! Slutligen förklarades prinsen obotlig. Kungen var förtviflad. Pelle var hans tronarfvinge, men huru skulle en sådan stackare kunna bli kung! Folket hotade med storstrejk, om ej en duglig kronprins anskaffades, tidningarna talade om uppror och afsättning, grannländernas regenter spekulerade på kronan, och det var en oro och uppståndelse utan like. Kungen hade visserligen kunnat gifta om sig, men det ville han inte; det var ju möjligt att han i stället för en son, skulle ha fått tio flickor.

En natt, då kungen sömnlös och orolig vred sig på sin kungliga praktsäng, stod plötsligt en liten grå gubbe vid fotändan.

— „Hör på, kung“, sade gubben, — „skall jag kurer din Pelle och skaffa dig en frisk och sund kronprins?“

— „En frisk kronprins! Det är just hvad jag behöfver. Skall Pelle opereras, masseras eller hypnotiseras? Vi skola strax börja på!“ Kungen var redan med båda fötterna ur sängen.

— „Vänta, vänta, — sakta i backarna. Han skall nog bli kurerad. Men det kan blott ske, om du godtgör en stor missgärning, som du begått. Du hade två söner. Den ena har du uppfostrat i prakt och öfverflöd och gjort till en odugling — och den andra — hvar är han? Svara!“

— „Pojkarna voro tvillingar“, svarade kungen lågmäldt — „jag var rädd att de efter min död skulle slåss om kronan, därför tyckte jag det var klokast att hålla bara den ena. Jag behöll den som var fem minuter äldre“.

— „Och den andra lät du, fattig och värnlös, kasta ut i världen. Snygg pappa“, sade gubben strängt. — „Du ville vara klokare än Vår Herre, som gaf dig de båda pojkarna. Men människan spår, och Gud rår. Du har fått sota, kung. Den son du hoppades få till efterträdare, har du genom förvänd och oriktig uppfostran själf gjort omöjlig därtill. Nu knorrar ditt folk, uppror och krig stå för dörren. Se där straffet för din missgärning. Men allt kan ännu blifva bra och fred och lycka återvända, om du gör hvad jag säger“.

— „Hvad skall jag då göra?“ sporde kungen.

— „Försona din skuld. Godtgör mot ett värnlöst barn det du brutit mot den son du försköt, och tvinga din lata son att genom arbete och försakelse blifva en duglig och bra människa! Hör på, hvad jag säger! Hit kommer i morgon en skomakargosse. Han är ett hittebarn. Tag honom till son och kronprins och lät Pelle bli skomakarlärling! Ondt skall med ondt botas“.

— „Skall skomakaren bli prins och prinsen skomakare? Det går aldrig i världen an!“

— „Prinsar, skomakare, fattiga, rika, alla inför Gud äro lika. Jag har sagt hvad du skall göra för att få din son kurerad. Kuren är långvarig. Det tar lika lång tid att få honom frisk, som du behöft för att få honom sjuk. Under tiden skall skomakargossen vara kronprins. Så lugnar sig folket och allt blir godt och väl. Gör bot och bättring kung! Gud har sändt mig att säga dig det. Men vill du återigen vara klokare än vår Herre, så — skyll dig själf!“

— „Jag skall följa ditt råd“, sade kungen och böjde sitt hufvud. När han såg upp, var gubben borta.

Tidigt följande morgon stod den lilla, grå gubben vid Lasses säng. — „Lasse, Lasse!“ hviskade han — „stig upp och gå till slottet, du skall göra tofflar åt kungen.

Tag alla verktyg med, du får arbeta där och glöm ej Majas psalmbok!“ Borta var han.

Lasse var i en blink ur sängen. „Hejsan! Tofflor åt kungen! Det var ju det Maja hade sagt!“ Han lade in den grannaste röda saffian och den finaste becktråd, gaf sig i väg i språngmarsch och stod snart inför kungen. Kungen lät honom taga mått och granskade honom under tiden.

— „Hör på, gosse“, sade han, då Lasse var färdig

— „vill du stanna här och bli min kronprins?“

— „Förstår ej huru det skall gå till. Men skall försöka om kungen vill“ sade Lasse betänksamt. — „Men hvem skall hjälpa Måns i skomakarverkstaden?“

— „Det får Pelle Prins göra“, sade kungen. — Jag vill att Pelle skall lära sig skomakaryrket. Du får under tiden sköta hans syssla som prins“.

— „Det trodde jag ej skulle bli min lott, men om så skall vara, så — lika godt“, sade Lasse frimodigt.

„Bra“, sade kungen vänligt — „jag tycker om dig. Hvad heter du?“

— „Stackars litet hittebarn, uppå livvets haf ett flarn, heter Lasse Lyckobarn“, rabblade Lasse upp — „så står det på kortet, men jag kallas bara Lasse“.

— „Lasse Lyckobarn! Huru vet du det? Hvilket kort? Tag hit det!“ Kungen darrade af sinnesrörelse.

— „Kortet, som var i korgen, när jag hittades på kyrktrappan. Jag har det här i psalmboken“. Han tog fram kortet och räckta det till kungen.

— „Lasse“, sade kungen, då han hade granskat kortet — „kom i min famn Lasse! du är min son, min son, som — ja, sanningen måste fram — som onda makter förledde mig att öfvergifva och kasta ut i världen. Din mor, som älskade dig, lade kortet i korgen. Hon hoppades att det skulle bringa dig lycka. Du är ett lyckobarn, Lasse. Goda andar ha beskyddat dig,

och din mors kärlek har räddat dig och fört dig tillbaka till mig. Låt oss tacka Gud, min son!" Det blef stort jubel, när kungen gaf tillkänna att Lasse Lyckobarn var hans son och skulle vara kronprins, och att Pelle skulle blifva skomakarlärling. Folket höll af den glada, präktiga Lasse och hofherrarna voro nöjda att blifva af med den lata Pelle. Alla voro nöjda utom Måns skomakare, men han bockade och teg. Lasse blef iklädd Pelles sidenbyxor och guldstickade rock.

Pelle Prins kördes upp ur sängen, fick krypa i Lasses byxor med lappar på knäna och i hans slitna arbetsblus och fick vandra till Måns. Det kostade på den bortskämde kelgrisen. Men underligt nog fann Pelle sig snart i de nya förhållanderna. I stället för att långledas i de kungliga gemakten och vråka sig i förgylld säng, fick han stiga upp med solen och sitta i verkstaden vid sin läst. Gubben Måns lade inte fingrarna emellan. Men om kvällarna fick han slå boll med byns pojkar, och det hade han aldrig fått göra som prins, och för den, som blifvit led åt kakor och snask, var surt bröd och filbunke hälgdagsmat. När Pelle fick sitt första par skor färdiga, var han gladare än någonsin förr. Värre var det för Lasse Lyckobarn, som i stället för det enkla arbetsamma lifvet i verkstaden, måste agera prins. Han kände sig bortkommen i all den kungliga härligheten, bland alla de bugande, sirliga hofherrarna. Då han på aftonen lades i Pelles säng med ressortmadrass och dunbolster, klef han genast ned igen och bad att få en säng med botten, inte kunde man sofva på ett gungfly, sade han. Man måste gifva honom en hård madrass, för att han ej skulle ligga på golfvet. Då hofherrarna på morgonen ville draga strumporna på honom, hoppade han ur sängen och var klädd, innan de hunno vända sig. Den första dagen åt han så mycket kakor och

marmelader att han fick ondt i magen. Dagen därpå begärde han strömming och potatis. Hofherrarna rynkade sina fina näsor, men prinsen måste få sin vilja fram. När Lasse frågade hvar prinsens verkstad var, så han finge börja på med arbetet, fördes han in i Pelles leksaksrum. Han roade sig en stund med den själfklättrande apan och den istadiga åsnan, lät alla automobiler och järnvägståg surra golfvet rundt, alla speldosor spela och blåddrade igenom alla bilderböcker, men så hade han nog af leken och bad att få börja på med kungens tofflor. Hofherrarna kunde ej finna sig i en sådan skandal, — de klagade hos kungen. Men kungen befallte att Lasse skulle få det arbete han ville ha. „Bättre en flitig och glad skomakare, än en lat och surmulen prins“, sade kungen. Lasse ställde upp sin verkstad och sjöng och sålade som förr. När kungens tofflar voro färdiga, lappade han hofherrarnes skor men han sålade ej hela dagen. Han måste också studera, och han studerade flitigt, ty han var van att göra det han skulle och inte bara det han ville. Kungen var nöjd med sin prins, men prinsen blef aldrig riktigt hemmastadd i det kungliga slottet, utan längtade ofta tillbaka till den enkla stugan.

Så gingo åren. Lasse Lyckobarn växte upp till en klok och ståtlig prins och Pelle Prins till en duktig och god arbetare, och i landet rådde lycka och fred. Men då hände någonting; den gamla kungen lade sig ned och dog.

— „Kungen är död! Lefve kungen! Lefve Lasse Lyckobarn!“ ropade folket, som i stora skaror hade samlat sig utanför palatset. Stor blef förvåningen, då i stället för en kung i purpur och hermelin, en arbetare klädd i blus och förskinn, trädde ut på balkongen. Alla kände dock genast igen Lasse och åter höjdes ropen: — „Lefve Lasse Lyckobarn! Lefve vår kung!“

Då steg Lasse fram, talade och sade: — „God vänner“ sade han — „det är inte jag som är kung, det är Pelle Prins. Han är fem minuter äldre, och enligt lag är äldsta sonen tronarvinge. Jag har på kungens befallning varit kronprins så länge Pelle var tjänstledig, men egentligen är jag skomakare. Nu skall lagligheten återställas, Pelle återinsättas i sitt embete och jag i mitt. Skomakare, blif vid din läst, till kung passar prinsen bäst“. — — „Kom hit Pelle och blif kung!“ ropade Lasse, då han fick se Pelle stå i folkhopen.

— „Nej pass!“ skrek Pelle. — „Du var prins när kungen dog och du är kung. Jag är hvad jag är!“

— „Det bli vi två om! Kom upp genast eller låter jag folket bära upp dig“. „Hit med kungen, godt folk!“ skrek Lasse. Det hjälpte. Då Pelle kom upp läste Lasse lagen för honom. Pelle insåg att Lasse hade rätt, men var inte alls med om saken.

— „Skulle hellre sitta i min verkstad i lugn och ro och låta dig sköta riket“, sade han — „men måste jag nödvändigt bli kung, så får du lof att bo i slottet och hjälpa till att regera. Ensam gör jag det inte“. Men se, det ville ej Lasse. — „Jag vill ej vara kungens dräng, — vill ligga i min egen säng, ha eget bord i egen stuga, egen härd — det heter duga“, sade Lasse. Det höll på att blifva gräl mellan prinsarna, inte för att de båda ville ha kronan, som deras pappa hade befarat, men för att ingendera ville ha den. Då uppenbarade sig den lilla grå gubben.

— „Hvad nu, pojkar“, sade han, — „jag, tror ni grälar! Bort det! Pelle är kung, det kan inte hjälpas. Och Lasse har rätt: Egen härd är guld värd. Men Pelle har också rätt, han behöfver ej ensam styra riket. Lasse måste hjälpa till. Du får bo i egen stuga, Lasse, men hvar gång Pelle kallar dig, skall du infinna dig i slottet för att gifva goda råd åt Pelle. Pelle

kung och Lasse skomakare skola regera tillsammans, därför äro de födda på samma dag". — —

— „Tum på det!“ sade Lasse och Pelle på samma gång. Då de hand i hand trädde ut på balkongen, Pelle i kunglig ståt med krona på hufvudet och Lasse i arbetsdräkt, voro de så lika hvarandra att det var omöjligt att säga hvem af dem som var kung och hvem arbetare. Och då de förkunnade att de skulle regera tillsammans blef det ett stormande jubel: „Lefve Pelle kung och Lasse Lyckobarn!“ — Och Lasse och Pelle regerade tillsamman och styrde riket med fröjd och gamman. Och det göra de väl ännu, ty i Sago-landet kan man lefva och regera huru länge som hälst.

Julia Stadius.

LILIUS & HERTZBERG
HELSINGFORS -- 1907

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

So. barnlitt. 3.

Julgranens 1-3

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOELMA

120 102 1562

X

